

- Tysza Z., 2002, *Rodzina we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Wielgus S., 2001, Dobra jest więcej. Płockie homilie, kazania, listy pasterskie i przemówienia. Płocki Instytut Wydawniczy, Płock.
- Wierzbosławski S., 1997, Rodzina w okresie transformacji demograficznej i społeczno-ekonomicznej, w: P. Kryczka (red.), *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*, KUL, Łublin.
- Więckiewicz B., 2009, Problemy polskiej rodziny pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, w: M. Klimk (red.), *Dokąd zmierza pomoc społeczna? Perspektywy rozwoju po wstąpieniu do Unii Europejskiej*, Stalowa Wola.
- Włodarczyk E., 2008, *Młodzież wobec macierzyństwa i jego kulturowej kreacji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

FAMILIES AND THEIR SAFETY IN TIMES OF CRISIS RODZINA I JEJ BEZPIECZEŃSTWO W DOBIE KRYZYSU

Beata Staszak

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny

w Radomiu

w-staszak@o2.pl

Marriage and family become this what you make them to be

Matężstwo i rodzina są tylko i wyłącznie tym, co sami z nich czynimy

CARLOS RUÍZ ZAFÓN

ABSTRACTS

The family without any dysfunction is the most important educational environment in life of every child. But in the twenty-first century a lot of negative phenomenon in the family life appeared. We can point such elements like: unemployment, lack of regular income, changes in the educational system and also frequent trips and journeys leading to muddle. Dysfunctions in family life such as violence, alcoholism, educational failure, cause lack of support and safety. That family cannot give anyone this values and can not meet the challenges. Parents who are dysfunctional, toxic and educationally inefficient consider that the children are responsible for the rescuing bad situation in family life. They do not realise that children because of their age have their own privileges.

From the pedagogical point of view it is very important to present and analyze the mechanisms causing lack of sense of safety and security in family. It is very significant to show many different ways of professional help and support for each member of the family in a particular situation. The cooperation with the various institutions cannot be ignored and also many interdisciplinary teams are set up to help dysfunctional and toxic families to do their family vital work.

they also help to create "Blue card" and also show children from dysfunctional families how to start a new life in the society.

Najważniejszym środowiskiem wychowawczym dla każdego dziecka jest zdrowa rodzina pozbawiona jakiegokolwiek rodzaju dysfunkcji. Jednak w XXI wieku pojawiają się w rodzinie negatywne zjawiska. Brak pracy, brak stałego źródła dochodów, zmiany w systemach edukacyjnych, a także częste wyjazdy i podróże wprowadzają w rodzinie ciepło pewien zamęt. Dysfunkcje w rodzinie, takie jak między innymi przemoc, alkoholizm, niewydolność wychowawcza, często wywołują zarówno u współmałżonków, jak i dzieci brak poczucia bezpieczeństwa. Rodzina, która powinna to bezpieczeństwo zapewnić swoim członkom, nie jest w stanie sprostać tym wyzwaniom. Rodzice dysfunkcyjni, toksyczni czy niewygodni wychowawczo często nakładają na swoje dzieci odpowiedzialność za ratowanie chorej sytuacji rodzinnej, nie zważając na wiek dzieci i przysługujące temu wiekowi przywileje.

Z pedagogicznego punktu widzenia istotne jest ukazanie mechanizmów powodujących brak bezpieczeństwa w rodzinie i ich analiza. Ważne są powody, które kierują poszczególnymi jej członkami, oraz formy pomocy i wsparcia w określonej sytuacji. Istotna jest również współpraca poszczególnych instytucji, aby wspomóc rodzinę dysfunkcyjną bądź toksyczną, a także funkcjonowanie zespołów interdyscyplinarnych zajmujących się przemocą w rodzinie, sposoby i powody zakładania „Niebieskiej Karty” oraz zabawy terapeutyczne, które pomagają dzieciom z rodzin dysfunkcyjnych rozpocząć zdrowe funkcjonowanie w społeczeństwie.

KEY WORDS:

family, security, safety, support, blue card, blue line, victim, perpetrator, violence, corrective and educational programs

rodzina, bezpieczeństwo, pomoc, Niebieska Karta, Niebieska Linia, ofiara, sprawa, przemoc, programy oddziaływań korekcyjno-

WSTĘP

Zmieniająca się sytuacja społeczna, polityczna, ale także i ekonomiczna w naszym państwie powoduje negatywne zjawiska zachodzące w różnych porodnych organizacjach i strukturach społecznych, w tym również w rodzinie. W konsekwencji ważne i tradycyjne funkcje rodziny ulegają zaburzeniu, a wielu sytuacjach nie są realizowane na odpowiednim poziomie lub wcale, czego efekty daje się zauważyć już dziś. Istnieje jednak poważna obawa, że młode pokolenie wzrastające w obecnych warunkach nie poddała obowiązkowi i zadaniom wynikającym z różnorodnych struktur rozwijającego się świata. O ile w dotychczasowych dziejach rodzina była ostoją i strukturą społeczną radzącą sobie z różnego rodzaju zaburzeniami i dewiacjami życia społecznego, o tyle próby modyfikowania rodziny współczesnej i jej deprecjacja mogą spowodować jej dysfunkcjonalność i brak efektywności. Co więcej, mówi się wyraźnie, że istniejący kryzys dotknie nie tylko struktury ekonomiczne i gospodarcze, lecz także społeczne, w tym i rodzinę. Analiza zjawisk zagrażających bezpieczeństwu rodziny w dobie kryzysu stała się podstawą niniejszego artykułu.

RODZINA I JEJ STRUKTURA

Rodzina to najmniejsza komórka lub grupa społeczna. Takie tradycyjne rozumienie znajduje obecnie wiele odmian i rozważane jest w różnych kontekstach, z których najbardziej trwałym i najważniejszym wydaje się kontekst społeczny. Powoduje to konsekwencje sprawiające, że pojęcie rodziny i związanych z nim obszarów rozpatrywane jest w ujęciu interdyscyplinarnym. Wśród wielu definicji rodziny możemy wyróżnić następujące:

a) „grupa społeczna złożona z małżonków i ich dzieci; także osoby związane pokrewieństwem, powinowactwem; krewni, powinowaci (...)” (Słownik języka polskiego, 1981, s. 67).

b) „rodzina w ujęciu pedagogicznym jest pojmowana przede wszystkim jako grupa mała i pierwotna, środowisko i system edukacyjny oraz instytucja socjalizacyjno-wychowawcza i wspólnota emocjonalno-kulturowa. (...) Rodzina mała (nuklearna), za podstawę której przyjmuje się instytucję małżeństwa i wynikający z niego stosunek najbliższego pokrewieństwa lub adopcji. W odróżnieniu od kręgu rodzinnego rodzina mała obejmuje tylko osoby powiązane najbliższym pokrewieństwem, zamiesz-

Rodzina duża obejmuje także dalszych krewnych (ciotki, kuzynów, wujów), a przynajmniej dziadków, tj. krewnych w linii prostej od trzeciego pokolenia (...)" (Kawula, 2002, s. 236.).

c) „Najogólniej rzecz biorąc, rodzina jest instytucją ogólnoludzką spotykana we wszystkich epokach i kulturach. Do jej uniwersalnych, wszędzie spotykanych zadań należy: zaspokajanie popędu seksualnego, zaspokajanie elementarnych potrzeb życiowych oraz rodzenie i wychowywanie dzieci. (...) Rodzina stanowi integralną część każdego społeczeństwa; stanowi jego najmniejszą a zarazem podstawową komórkę. (...) Zasadniczą podstawę rodziny stanowi małżeństwo będące przeważnie (ale nie zawsze) warunkiem jej zaisnienia i rozwoju ontogenetycznego (...)” (Tyszka, 1991, s. 695.).

Dokonując analizy przemian struktury współczesnej rodziny, należy zaznaczyć, że przeobrażenia te dokonywały się w sferze szeroko pojętej struktury rodziny i obejmowały (Szacka, 2003):

- a) rozpowszechnianie się kontroli urodzin oraz zmniejszanie się rozmiarów rodziny;
- b) zwiększenie się odsetek rodzin dwupokoleniowych (czyli matych, podstawowych) kosztem tzw. rodzin dużych (trójpokoleniowych) oraz rozluźniającej się więzi między krewnymi a rodzinami matymi;
- c) zróżnicowanie zadań członków rodziny z tytułu płci stopniowo zanika. Obserwuje się wykonywanie określonych zadań niezależnie od płci;
- d) zmniejsza się autorytet oraz zakres władzy męża i ojca w rodzinie przy jednoczesnym wzroście pozycji społecznej żony i matki oraz dzieci;
- e) narasta wzrost indywidualizmu i wolności osobistej członków rodziny;
- f) narasta osłabienie bezpośredniej więzi rodzinnej;
- g) wzrasta liczba rozwodów;
- h) zanika więź z dalszymi krewnymi i szczególnego znaczenia nabiera więź zachodząca między najbliższymi krewnymi w ramach rodziny małej (dwupokoleniowej);
- i) młodzież uwalnia się spod arbitralnej władzy rodziców, obniżając tym samym ich pozycję władzy w rodzinie.

woju. Współczesna rodzina mała składa się zazwyczaj z rodziców lub jednego rodzica oraz ich dziecka lub dzieci, tworząc odrębną w stosunku do innych krewnych strukturę mieszkalną i ekonomiczną. Nadal istnieje jednak stosunkowo silna więź emocjonalna i towarzyska między spokrewnionymi, blisko, ale samodzielnymi rodzinami matymi. A. Kwak (2005, s. 13–17) ukazuje, jak zmieniła się rola rodziny na przestrzeni lat.

a) Rodzina epoki preindustrialnej – to tradycyjna rodzina patriarchalna podporządkowana władzy ojca. (...) Role rodzinne i produkcyjne pozostały ściśle za sobą powiązane, interes rodziny był nadrzędny w stosunku do potrzeb jednostek.

b) Rodzina epoki industrialnej – charakteryzowała się systematycznym odchodzeniem od modelu rodziny w jej instytucjonalnym wymiarze, funkcjonującym w poprzednim typie społeczeństwa. (...) Realizacja ról i norm jest mniej sztywno wyznaczana.

c) Rodzina epoki postindustrialnej – charakterystyczną cechą tego okresu jest przenoszenie, z życia publicznego do życia indywidualnego i rodzinnego, autonomizacji i tendencji wolnościowych (do poszerzania zakresu swobody)”.

Elementem struktury jest więź rodzinna. Jest szczególnym rodzajem więzi społecznej, dlatego rozpoczynając rozważania na ten temat, należy określić pojęcie więzi społecznej. Pojęcie to, choć często jest używane przez naukowców, nie posiada jeszcze jednoznacznego i precyzyjnego zdefiniowania. Formę zdefiniowania „więzi społecznej” proponuje L. Dyczewski (1991, s. 84.): „w grupie rodzinnej działa cały kompleks sił przyciągających jej członków do siebie i wiążących ich nawzajem. Więż rodzinna jest wypadkową wewnętrznym i zewnętrznym sił istniejących w grupie rodzinnej i działających na jej członków. Siły te wynikają ze związku małżeńskiego, ze świadomości związków genetycznych, przeżyć emocjonalnych, stosunków zależności, współistnienia, postaw wobec uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych, w których żyje dana rodzina, z czynników prawnych, religijnych i obyczajowych”. W zależności od przyjętych założeń teoretycznych i metodologicznych niektórzy akcentowali w nim znaczenie elementów obiektywnych, subiektywnych lub jednych i drugich (Dyczewski 1976, 2002). Obiektywna warstwa więzi jest związana, jak zresztą podkreśla to J. Brągiel, „... z jej formalnym charakterem i jest niezależna od woli człowieka. Wyraża się zachowaniami obserwowalnymi

mi z zewnątrz, które wymykają z dających się rzeczowo określić związków i wspólności (np. związków krwi, języka wspólnego terytorium)” (Bragiel, 1998, s. 103.). Z kolei subiektywna warstwa związana jest przeważnie z nieformalnym charakterem więzi, tworzonym przez elementy zależne od woli i intencji człowieka. Przejawia się to w zachowaniach spontanicznych, dużym ładunku emocjonalnym, w poczuciu łączności z innymi jednostkami lub zbiorowościami oraz w poczuciu odrębności w stosunku do obcych spoza własnej zbiorowości. Przeobrażenia więzi we współczesnej rodzinie były spowodowane przez zmiany, jakie zaszły w ciągu ostatnich 150–200 lat w strukturze, funkcjach i organizacji życia rodzinnego głównie pod wpływem procesów urbanizacji i industrializacji (uprzemysłowienia). W nowych warunkach społeczno-ekonomicznych nie miała racji bytu rodzina tradycyjna, wielopokoleniowa z patriarchalnym układem stosunków i dominacją rzeczowych elementów więzi. Zaczęła dominować rodzina nuklearna. Zarówno socjologowie, jak i pedagodzy (Dyczeński 1976, 2002, Bragiel 1997, Kowalski 1982, Szacka 2003, Szlendak 2010) stwierdzają, że we współczesnych rodzinach, niezależnie od ich typu, zmalało znaczenie więzi rzeczowych, a wzrosła ranga więzi osobowych opartych na szacunku, wzajemnej życzliwości, przyjaźni. Wiadomo, że od tej tezy występuje pewne odstępstwo, które dotyczy rodzin patologicznych. We wzajemnych układach życia rodzinnego akceptowane są dzisiaj bardzo takie cechy, jak wzajemna miłość, zrozumienie, pozytywna komunikatywność, zjawisko samorealizacji, przeżywanie satysfakcji i szczęścia z życia małżeńsko-rodzinnego.

Drugą właściwością charakteryzującą współczesną rodzinę jest ogromne skoncentrowanie wysiłków rodziców na dziecku. Poświęcają mu dużo czasu, co daje dziecku okazję do przeżywania swojej wartości i godności.

Analizując znaczenie roli, jaką odgrywają więzi rodzinne w życiu polskich rodzin, podzielił je na dwie grupy: pierwszą grupę stanowić będzie znaczenie więzi emocjonalnej dziecka z rodzicami dla kształtowania jego osobowości, natomiast drugą grupę stanowić będzie znaczenie więzi osobowych w rodzinie dla dorosłych jej członków. Rozważając rolę rodziny w wychowawczym kształtowaniu osobowości dziecka i zależności efektów wychowawczych od czynników tkwiących w rodzinie, większość badaczy wysuwa na plan pierwszy te cechy życia rodzinnego, które można nazwać więzią emocjonalną dziecka z rodziną. Wiążą ta powstaje w toku zaspak-

W klasyfikacji potrzeb ludzkich można wyróżnić dwie ogólne kategorie potrzeb: potrzeby biologiczne i psychiczne. Zaspokojenie potrzeb biologicznych warunkuje rozwój biologiczny jednostek, a równocześnie umożliwia powstawanie potrzeb wyższych, ale tylko zaspokojenie potrzeb psychicznych warunkuje społeczny rozwój jednostki, a więc proces stawania się człowiekiem.

WYCHOWAWCZE FUNKCJE RODZINY

Wychowanie to bardzo długotrwały proces, za który odpowiedzialnym czyni się również szkołę czy przedszkole. Jednak rodzice często zapominają, że to oni są pierwszymi nauczycielami swoich pociech i to przede wszystkim oni ponoszą odpowiedzialność za ich wychowanie.

Proces wychowania zależy od sytuacji, w jakiej się ono dokonuje. Inne jest wychowanie w przedszkolu, inne w szkole, inne w toku studiów wyższych, a jeszcze inne w domu rodzinnym. W każdym z tych środowisk wchodzą w grę różne cele, warunki i czynniki wychowawcze. W przedszkolu dominują cele rekreacyjne, wychowawcze, a w szkole – cele dydaktyczne. W rodzinie natomiast na pierwszy plan wysuwa się wzajemna opieka, zaspokojenie potrzeb dziecka, rodzicielska troska o prawidłowy jego rozwój i wychowanie. To właśnie w rodzinie jako tym najbliższym środowisku wychowawczym ma początek rozwój mowy dziecka, nie w przedszkolu czy w szkole. Rodzina kształtuje pierwsze wyobrażenia dziecka o świecie, uczy je norm postępowania, odróżniania tego, co dobre, a co złe. „Funkcjonowanie wychowawcze rodziny w stosunku do dzieci różni się zasadniczo od tzw. ideacyjnego wychowania szkolnego. Tu dzieci uspołeczniają się w konkretnym życiu rodzinnym. Uczą się elementarnych umiejętności (chodzenia, manipulowania rękoma, mówienia, zachowania się na wzór dorosłych) niezbędnych do przyszłego szerszego uczestnictwa w społeczeństwie, ale równocześnie ważnych już aktualnie w życiu rodzinnym (Kowalski, 1979, s. 110.). Mówiąc o interakcjach społecznych w rodzinie jako naturalnym środowisku wychowania, mamy na uwadze stosunki między rodzicami a dziećmi. „Stosunek rodziców do dzieci oraz dzieci do rodziców jest wyznacznikiem skuteczności oddziaływań wychowawczych” (Jundziłł, 1983, s. 16). J. Maciaszkowa (1980, s. 87.) uważa, iż harmonijne życie pomiędzy małżonkami jest podstawą równowagi i stabilności stosunków międzyosobowych, zwłaszcza pomiędzy rodzicami a dziećmi. Kultura pedagogiczna,

jako kolejny składnik środowiska wychowawczego. „jest swoistą podstawą opartą na wiedzy o dziecku i jego prawidłowym wychowaniu” (Jundziłł, 1983, s. 17.). Rodzice, którzy mają wysoki poziom kultury pedagogicznej, uświadamiają sobie swoją powinność wobec dziecka i stwarzają mu, w miarę możliwości optymalne warunki dostosowane do poszczególnych faz rozwoju psychofizycznego, starając się zrozumieć jego potrzeby i przeżycia, aktualizując posiadaną wiedzę o jego wychowaniu. Poziom owej kultury wpływa również na atmosferę wychowawczą, jaka panuje w domu rodzinnym. Jeśli jest ona pełna napięć i konfliktów, przekreśla wartości, jakie rodzina może dać dziecku. W takich warunkach rodzina przestaje być najważniejszym środowiskiem, a dziecko stara się wówczas od niej odciąć, szczególnie wtedy, kiedy konflikty są spowodowane alkoholizmem lub innymi zjawiskami patologicznymi. W środowisku wychowawczym domu rodzinnego popełnia się wiele błędów przez nieumiejętne manipulowanie karani i nagrodami. „Sytuacja wymagająca ukarania powinna skłaniać do wnikliwej analizy środowiska rodzinnego, tego, jakie elementy funkcjonują w nim nieprawidłowo, co zostało przeoczone, jakie były motywy czynu dziecka zakwalifikowanego jako naganne, wymagające ukarania” (Jundziłł, 1983, s. 16.). Jeśli środowisko wychowawcze w rodzinie jest prawidłowo zorganizowane, a dziecko zna swoje obowiązki, wymaganiami wobec niego, wówczas kary najczęściej nie są potrzebne. W prawidłowym wychowaniu bodźce pozytywne, czyli nagrody, odgrywają większą rolę niż kary. Wznacniają one właściwe relacje oraz zachowania, za które zostały przyznane, zachęcając do wysiłku i hamowania niewłaściwego postępowania. Ważnym elementem rodzinnego środowiska wychowawczego, wpływającym korzystnie na rozwój dziecka, jest właściwa organizacja jego czasu wolnego, zabawy, wypoczynku i pracy. Jak wiadomo, główną formą działalności małego dziecka jest zabawa, do której rodzice powinni stworzyć odpowiednie warunki, zapewnić zabawki i interesować się tym, co dzieci robią, jak się bawią. Ważne jest również przygotowanie warsztatu pracy dziecka, kiedy rozpoczyna ono naukę szkolną, a więc ustalenie miejsca pracy, czasu, zapewnienie ciszy, aby mogło ono jak najefektywniej wykonywać swoje zadania.

Należy pamiętać, że przyzwyczajenie do codziennej pracy, nauki, nawet jeżeli nie ma tzw. pracy domowej, wytwarza u dziecka cenny nawyk systematycznego samokształcenia. Po nauce należy dziecku czas wolny do jego dyspozycji. Do rodziców należy również troska o smaczną kantak-

ty dziecka. Poważnym błędem wychowawczym jest izolowanie dziecka od rówieśników, bo przecież rozwój społeczny jest równie ważny jak rozwój fizyczny, intelektualny czy emocjonalny. Rodzinę jako środowisko wychowawcze można określić jako grupę, w której istnieje i jest realizowany w sposób mniej lub bardziej świadomy i systematyczny określony system wartości i norm, rodzice i dzieci występują w określonych rolach i zajmują takie a nie inne pozycje w strukturze wewnętrznej rodziny. Dla przykładu można przytoczyć tu sytuację społeczno-wychowawczą w dwóch rodzinach. W jednej z nich funkcjonują normy wzajemnej życzliwości, zaufania, równorzędności, roznawia się tu swobodnie, dzieci nie obawiają się rodziców, uznają ich autorytet, a rodzice swoim zachowaniem dają im dobry przykład. Z kolei w drugiej rodzinie wzajemne stosunki cechuje brak życzliwości, członkowie rodziny nie mają do siebie zaufania, ojciec klóci się z matką, wobec dzieci stosuje krzyk i kary fizyczne, rodzice nie cieszą się autorytetem u dzieci. Obie rodziny kulturywują odmienne normy i posiadają odmienną strukturę wewnętrzną, stosują różne metody, w związku z czym występują w nich odmiennie sytuacje wychowawcze, a dzieci zdobywają jakościowo odmienne doświadczenie. W pierwszej rodzinie dzieci zaspokajają swoje potrzeby psychiczne, mają zaufanie do rodziców, uczą się ich szanować. W drugiej natomiast potrzeby psychiczne dzieci nie są zaspokajane, dzieci uczą się nieufności, egoizmu. Efekty wychowawcze w obu rodzinach będą na pewno różne. Rodzina więc, jak widać, „jest grupą społeczno-wychowawczą kulturywującą określone normy i wartości, realizującą je za pomocą mniej lub bardziej świadomych metod i technik, posiadających taką a nie inną strukturę wewnętrzną, tj. układ ról, pozycji i wzajemnych stosunków” (Zaborowski, 1969, s. 22.).

Wszystkie osoby, które wchodzi w skład rodziny, wzajemnie na siebie oddziałują, tworząc rozmaite układy stosunków rodzinnych. J. Rembowski (1980, s. 129.) pisze: „każda rodzina ma swoją indywidualną, niepowtarzalną wewnętrzną organizację i układ stosunków rodzinnych. Układ ten mogą wyznaczać czynne w rodzinie i na zewnątrz niej siły przyjazne harmonii i wspierające scalanie wspólnoty rodzinnej lub przeciwnie – siły wrogie i zagrożające tej jedności, które mogą spowodować rozkład rodziny, doprowadzający nieraz aż do zupełnego jej rozpadnięcia się”. Treść i układ stosunków, jakie zachodzą w rodzinie, pociągają za sobą sposób zachowania się zarówno małżonków, jak i dzieci. „W warunkach korzystnych uczucia mi-

1986, s. 14.). Najważniejszą osobą dla dziecka jest matka. To ona kształtuje jego poczucie bezpieczeństwa oraz pewność emocjonalną. Rola ojca znacznie różni się od roli matki w rodzinie. Powszednie uważa się, że ojciec jest pewnym do naśladowania wzorcem dla syna, natomiast ma niewielki wpływ na córkę. Nie do końca jest to prawda. J. Rembowski (1972, s. 20–21) stwierdza, że to właśnie matka jest dla syna wzorem kobiety i ojciec jest dla córki wzorem mężczyzny. To, w jaki sposób ojciec zachowuje się w stosunku do matki, jakim jest człowiekiem oraz jakie posiada cechy osobowości, wpływa na wyobrażenie córki o mężczyznach, oraz ich pozycji w rodzinie i w społeczeństwie. Mówiąc o wychowaniu w rodzinie, nie powinno się pominać zagadnienia postaw rodzicielskich. Maria Ziemska (1969, 1973, 2009) zastosowała podział na postawy pozytywne, do których zaliczamy postawę: akceptacji, współdziałania, rozumnej swobody, uznania praw, oraz postawy negatywne: odręczająca, unikająca, nadmiernie chroniąca, nadmiernie wymagająca.

Postawy rodziców wobec dziecka nie zawsze są jednolite. Nie ulega jednak wątpliwości, że gdy jedno z rodziców przyjmuje którąś z postaw negatywnych, drugi rodzic może złagodzić skutki takiej postawy, przyjmując postawę pozytywną. W ten sposób, nie zawsze rozbieżności postaw rodzicielskich przynoszą efekty niepożądane. Postawy rodzicielskie nie tylko mają wpływ na wychowanie w rodzinie, lecz także na kształtowanie się więzi emocjonalnej pomiędzy członkami rodziny, od której zależy atmosfera w niej panująca. Gdy rodzinę łączy pozytywne więzi emocjonalne, można mówić o ciepłej, dobrej atmosferze, natomiast gdy więzi emocjonalne, jakie łączą rodzinę, są złe, wtedy również mówimy o złej, chłodnej atmosferze, jaka w niej panuje. Najlepszym sposobem na wychowanie dziecka dobrze jest stosowanie w wychowaniu zasady złotego środka.

PRZEMOC W RODZINIE

Wymienione i krótko opisane wyżej elementy środowiska wychowawczego w rodzinie są niezwykle ważne dla prawidłowego rozwoju i funkcjonowania dziecka. Jednak istnieje wiele przeszkód na drodze dobrego wychowania rodzinnego. Wiąże się one m.in. z zyciową sytuacją wielu rodzin współczesnych oraz różnymi składowymi wychowawczo postawami rodziców. Niejednokrotnie rodzice funkcjonują w sposób tradycyjny, wbrew wymogom czasów, w których żyją. Będą też np. nie potrafią skoordynować

swych poczynań wychowawczych z wpływami i oddziaływaniem innych instytucji lub osób wychowujących dzieci. Powoduje to często porażki w wychowywaniu dzieci. Rezultatem wychowania może więc być dziecko dobrze przystosowane do życia społecznego, zdolne, umiające zaspokajać swoje potrzeby i pełnić określone role, bądź też rezultatem wychowania może być dziecko źle przystosowane do życia, niezdolne do prawidłowego postępowania i zaspokajania swoich potrzeb. Dlatego rodzice powinni zdawać sobie sprawę z własnych czynów wychowawczych i stworzyć odpowiednie środowisko wychowawcze. Należy podkreślić, że o wartości tego środowiska decydują przede wszystkim więzi uczuciowe łączące członków rodziny.

W kochającej się rodzinie łatwiej znosi się wszelkie trudności. Wspólna troska o dom rodzinny, podział obowiązków, włączanie dzieci do niektórych prac domowych, szczerze rozmowy – to wszystko na pewno spaja rodzinę i decyduje o sukcesie w prawidłowym wychowaniu potomstwa.

Nie dla wszystkich dom rodzinny jest miejscem pełnym ciepła, miłości i bezpieczeństwa. Wiele dzieci jest krzywdzonych przez tych, których najbardziej kochają tzn. własnych rodziców.

Przemoc w rodzinie jest faktem, niestety dla wielu wstydlivym i bolesnym. Istnieje zarówno w rodzinach biednych, jak i zamożnych, niezależnie od miejsca zamieszkania: jak wieś, małe miasteczko czy wielkie miasta. Do przemocy dochodzi wtedy, gdy członek rodziny (dziecko, matka czy ojciec) jest poniżany, okrutnie karany lub zaniedbywany i doznaje z tego powodu cierpień, a także bardzo często poważnych uszkodzeń fizycznych ciała.

K. Kmiecik-Baran (1999, s. 20.) za przemoc uważa wszelkie nieprzydatkowe zachowania w stosunku do innej osoby, które godzą w jej wolność osobistą lub przyczyniają się do fizycznej, a także psychicznej szkody, wykraczając poza społeczne zasady wzajemnej relacji. I. Pospiszył (1994, s.14.) za przemoc uważa „celowe akty, które godzą w osobistą godność jednostki lub przyczyniają się do fizycznej i psychicznej szkody osoby, które wykraczają poza społeczne zasady wzajemnych relacji”. J. Mellbruda (2002, s. 755.) uważa, że „przemoc to działania lub rażące zaniechania dokonywane przez jednego z członków rodziny przeciwko pozostałym, wykorzystujące istniejącą lub stworzoną przez okoliczności przewagę sił lub władzy i powodujące u ich ofiar szkody lub cierpienie godzące w ich prawa

lub dobra osobiste, a w szczególności w ich życie lub zdrowie (fizyczne lub psychiczne).” Należy pamiętać, iż sprawcami w rodzinie mogą być wszyscy jej członkowie, zarówno mąż, żona, jak i dziecko. Należy również pamiętać iż przemoc w rodzinie może przybierać różne formy. K. Linowski (2012, s. 134.), powołując się na K. Browne’a i M. Herberta, dzieli przemoc na:

a) Aktywne formy przemocy:

– przemoc fizyczna – obrażenia, które nie są skutkiem wypadku; zniewolenie z użyciem siły i uwięzienia

– przemoc psychiczna – poniżanie; nadużycia emocjonalne; pozabawienie środków materialnych;

– przemoc seksualna – kazirodztwo; napad i gwałt;

b) Bierno zaniedbanie:

– przemoc fizyczna – brak opieki zdrowotnej; fizyczne zaniedbanie;

– przemoc psychiczna – nieokazywanie uczuć; lekceważenie potrzeb materialnych

– przemoc seksualna – brak należytej opieki; prostytutka.

Głównymi ofiarami przemocy w rodzinie są dzieci oraz kobiety. Jednakże także mężczyźni doświadczają przemocy w rodzinie. Sprawa przemocy to najczęściej osoba nie pewna siebie, z poczuciem niższości, niedostosowania i lękiem przed porzuceniem. Obecnie przyjmuje się kryteria diagnostyczne osobowości nieprawidłowej sformułowane przez wybitnego znawcę zagadnienia – Cleckleya (1985) (<http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy/wybrane-informacje-i-artykuly/4051-sprawy-przemocy?showall=&start=1, s.2>):

a) trwała niezdolność do związków uczuciowych z innymi ludźmi,

b) bezosobowy stosunek do życia seksualnego (przedmiotowe traktowanie partnera),

c) brak poczucia winy, wstydu i odpowiedzialności,

d) nieumiejętność odraczania satysfakcji (dążenie do natychmiastowego zaspokojenia popędów i potrzeb),

e) utrwalone i nieadekwatne zachowania antyspołeczne,

f) autodestrukcyjny wzorzec życia (np. po okresie dobrego przystosowania, a nawet sukcesów, niszczenie dotychczasowych osiągnięć z przyczyn niezrozumiałych dla otoczenia). nieumiejętność planowania odla-

głych celów (koncentracja na teraźniejszości),

g) niezdolność przewidywania skutków swojego postępowania,

h) niezdolność wyciągania wniosków z przeszłych doświadczeń (tj. nieefektywność uczenia się),

i) niedające się logicznie wyjaśnić przerywanie konstruktywnej działalności,

j) swoisty brak wglądu,

k) w miarę sprawna ogólna inteligencja, formalnie niezaburzona,

l) nierozróżnianie granicy między rzeczywistością a fikcją, prawdą a kłamstwem,

m) brak lęku,

n) nietypowa lub niezwykła reakcja na alkohol,

o) częste szantażowanie samobójstwem,

p) tendencje do samouszkodzeń.

Ofiarą przemocy w rodzinie może być praktycznie każdy jej członek. Nie istnieje typowa ofiara. P.R. Salber i E. Taliáferro (1998, s. 43–51) wykazują, że ważne są w tym aspekcie takie czynniki jak:

a) płeć – ofiarami przemocy domowej są głównie kobiety

b) podłoże etniczne i socjoekonomiczne – przemoc wobec partnera zdarza się w każdej grupie etnicznej i w każdym warunkach socjoekonomicznych

c) wiek – przemoc częściej występuje u par poniżej 30. roku życia; jednakże może się zdarzyć u par w różnym wieku i z różnym stażem małżeńskim

d) stan cywilny – częściej na przemoc ze strony partnera narażone są kobiety samotne, żyjące w separacji lub rozwiedzione

e) cechy osobowości – kobiety o np. niskiej samoocenie są znacznie częściej ofiarami przemocy

f) ciąża – ok. 25 proc. kobiet w ciąży pozostaje w związkach, w których jest bita

g) orientacja seksualna – eksperci podejrzewają, że w związkach homoseksualnych dochodzi do przemocy równie często jak w związkach heteroseksualnych

h) niepełnosprawność – niepełnosprawni są prawdopodobnie częściej narazeni na przemoc

i) imigrantki – a zwłaszcza te, które nie mają uregulowanej sytuacji prawnej, są częściej narazone na przemoc

j) picie alkoholu i przyjmowanie narkotyków – jest raczej konsekwencją, a nie przyczyną ulegania przemocy

k) historia rodzinna – nie ma większego wpływu na bycie ofiarą przemocy

l) dlaczego ofiary nie porzuca sprawców? – strach przed eskalacją przemocy, spowodowaną odejściem; brak alternatywy; tworzenie pełnej rodziny dla dobra dzieci; ofiara nie jest w stanie zadbać o siebie i dzieci; uraz psychiczny lub fizyczny; ofiara sama się obwinia o przemoc; miłość

m) dzieci – w ponad połowie rodzin, w których dochodzi do przemocy, dzieci stają się ofiarami; nawet jeśli dziecko samo nie doświadcza przemocy, a tylko jest jej świadkiem, jest to traumatyczne przeżycie – miewa zaburzenia związane z odżywianiem, ze snem, depresję, jest agresywne czy wzburzone.

Sprawy przemocy najczęściej starają się utrzymywać w tajemnicy swojej czyny. Zadają sobie wiele trudu, aby ukryć przed światem fakt przemocy. Zaprzeczają nawet oczywistym faktom. Często udowadniają, że to ofiara jest winna, a oni sami zostali do tej przemocy sprowokowani. Przyznają się do przemocy, udowadniając, iż jest to już przeszłość i więcej taka sytuacja się nie powtórzy. Sprawy przemocy stosują wtedy tzw. mechanizm mniemania miłodowego. Udowadniają, że są lepsi, że podobne sytuacje więcej się nie powtórzą, że teraz będzie wszystko dobrze. Jest to jednak krótkotrwały okres spokoju. Przemoc przechodzi przez tzw. trzy fazy:

a) Faza narastania napięcia

W tej fazie partner jest stale napięty i poirytowany. Często robi awantury, zaczyna nadużywać alkoholu. Zaczyna ponizać partnerkę, poprawiając swoje samopoczucie. Sprawia wrazenie, że nie panuje nad swoim zachowaniem. Kobieta stara się uspokajać partnera, stara się wywiązywać ze swoich obowiązków. Narasta napięcie, które z czasem staje się nie do zniesienia. Zdarza się, że kobieta wywołuje w końcu awanturę, żeby „mieć to już za sobą”.

b) Faza gwałtownej przemocy

W tej fazie partner wpada w szal i wyładowuje się. Eksplozję może wywołać drobiazg, np. opóźnienie posiłku. Skutki użytej przemocy mogą być różne: od podbitego oka, poprzez połamane kości, aż do śmierci. Zazwyczaj, niezależnie od tego, jak bardzo ofiara się stara, frustracja partnera narasta. Po zakończeniu wybuchu przemocy kobieta jest w stanie szoku, odczuwa wstyd i przerażenie. Staje się bezradna i apatyczna.

3. Faza miłodowego miesiąca

Gdy sprawca wyładował już swoją złość i wie, że posunął się za daleko, nagle szczerze żałuje tego, co zrobił, okazuje skruchę i obiecuje, że więcej taka sytuacja nie będzie miała miejsca. Sprawca okazuje ciepło, miłość oraz dba o ofiarę, spędza z nią czas i utrzymuje bardzo satysfakcjonujące kontakty seksualne. Ofiara wierzy, że jej partner się zmienił. Ale przychodzi moment, że faza miłodowego miesiąca przemija, i znowu rozpoczyna się faza narastania napięcia.

Faza miłodowego miesiąca zatrzymuje ofiarę w cyklu przemocy. W fazie tej łatwo się zapomina o koszarze pozostałych dwóch faz. Prawdziwym zagrożeniem, jakie niesie ze sobą ta faza, jest to, że przemoc w każdym następnym cyklu jest dużo gwałtowniejsza. Wiele ofiar przemocy nie widzi wyjścia z tego zakłętogo kręgu. Dlatego też potrzebna jest tu profesjonalna pomoc, która będzie w stanie zapewnić bezpieczeństwo ofierze przemocy, oraz poprowadzi ją w stronę odzyskania samodzielności.

POMOC RODZINOM ZAGROŻONYM PRZEMOCĄ

Aby wyjść z kręgu przemocy, potrzebna jest pomoc innych osób, a nawet wsparcie wielu służb. W takich sytuacjach wskazana jest pomoc z zewnątrz, która pomoże ofiarom powrócić do normalnego życia i bezpieczeństwa. Pomoc może przyjść ze strony przedstawicieli różnych służb: psychologa, prawnika, policjanta, lekarza, pracownika socjalnego.

Policja jest najczęściej pierwszą z instytucji, która reaguje na przemoc domową. Ustawowo zobowiązana jest do podjęcia stosownych kroków, aby osoba, która doświadcza przemocy, czuła się bezpiecznie w swoim domu. Jeśli sprawca stwarza zagrożenie, policja jest zobowiązana do jego zatrzymania. Ważne jest, aby po takiej interwencji pozostał ślad. Ofiara przemocy powinna poprosić policję o założenie tzw. Niebieskiej Karty. (<http://www.niebieskalinia.pl/serwis-prawny/akty-prawne/rozporzadze->

formularza „Niebieska Karta — A” przez przedstawiciela jednego z podmiotów wymienionych w art. 9d ust. 2. Ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (czyli Policji, Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, oświaty, służby zdrowia, pomocy społecznej), w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Obowiązkiem zespołu interdyscyplinarnego jest wnikliwe przeanalizowanie sprawy, przygotowanie planu pomocy rodzinie i realizowanie go w dalszej części procedury.

Zakończenie procedury jest możliwe tylko w dwóch przypadkach:

- ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy, albo

- rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Zakończenie procedury wymaga udokumentowania w formie protokołu podpisanego przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego.

O zakończeniu procedury powiadamia się podmioty uczestniczące w procedurze po jej zakończeniu.

Pomocą rodzinom dotkniętym przemocą zajmują się zespoły interdyscyplinarne, które współdziałają między innymi z policją, psychologami, lekarzami i innymi osobami oraz placówkami współpracującymi rodzinie. Osobie dotkniętej przemocą udzielana jest bezpłatna pomoc, między innymi w formie:

a) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;

b) interwencji kryzysowej i wsparcia;

c) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną, nawet zbliżania się do niej;

d) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;

e) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń

ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;

f) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Zespoły interdyscyplinarne wraz z policją mogą również założyć osobie dotkniętej przemocą tzw. Niebieską Kartę. Osoba dotknięta przemocą nie musi sama prosić o założenie Niebieskiej Karty, nie musi wyrażać nawet na to zgody. Instytucje, w szczególności Policja, jest wręcz zobowiązana do jej założenia. Zgodnie z § 2. Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U nr 209, poz. 1245.) procedura zostaje wszczęta:

a) w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,

b) w przypadku nieobecności tej osoby niezwłocznie po nawiązaniu z nią bezpośredniego kontaktu,

c) bez udziału osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, gdy kontakt z tą osobą jest niemożliwy.

Zgodnie z § 10. Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” działania grupy muszą być udokumentowane.

W przypadku, gdy sprawę prowadzi grupa robocza, należy pamiętać, że:

a) grupę roboczą powołuje zespół interdyscyplinarny (jako ciało kolegialne), a nie jego przewodniczący,

b) skład grupy roboczej musi być adekwatny do potrzeb rozpatrywanej sprawy,

c) w jej skład, w celu udzielenia rodzinie pomocy interdyscyplinarnej, muszą wejść przedstawiciele różnych jednostek (jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, a także przedstawiciele innych podmiotów, którzy mogą mieć wpływ na sprawę).

Zakończenie procedury Niebieskiej Karty następuje w przypadku:

o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy,

b) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Zakończenie procedury Niebieskiej Karty również wymaga udokumentowania w formie protokołu podpisanego przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego. O zakończeniu procedury powiadamiane się podmioty uczestniczące w procedurze.

Osoby, które są ofiarami przemocy w rodzinie, mogą i powinny korzystać z pomocy. Powołane do tego instytucje są gotowe nieść pomoc. Jeżeli osoba boi się bezpośrednio o taką pomoc poprosić, bądź nie wie, gdzie się po nią udać, powinna skorzystać z telefonów informacyjno-intwencyjnych oraz zaufania i wsparcia. Należą do nich między innymi:

- a) Warszawska Niebieska Linia – 22 668 70 00
- b) Ogólnopolski Telefon dla Ofiar Przemocy w Rodzinie – 801 12 00 02
- c) Kryzysowy Telefon Zaufania – 116 123

Istnieje także wiele lokalnych telefonów działających m.in. przy Centrach Interwencji Kryzysowej oraz w ramach działalności lokalnych organizacji pomocowych czy przy Ośrodkach Interwencji Kryzysowej. Kobiety, dzieci oraz mężczyźni, pokrzywdzeni w domu, nie powinni się bać prośbienia o pomoc. Powinni wiedzieć, że wszystkie te instytucje są po to, aby im pomóc wrócić do normalnego, zdrowego życia bez przemocy zarówno psychicznej, jak i fizycznej. To właśnie te instytucje są po to, aby pokazać ofiarom, jak można żyć, oraz że nie powinni się bać przyznać do tego, że są ofiarami. Ośrodki Interwencji Kryzysowej, OPS-y, Policja itd. mają moralny obowiązek dbać o bezpieczeństwo rodziny i ich członków w dobre kryzysów, na jakie są narazone, bo to właśnie dzięki tym instytucjom rodziny będą mogły bezpiecznie funkcjonować w społeczeństwie. Należy jednak pamiętać o tym, że pomagamy nie tylko ofiarom przemocy, lecz także jej sprawcom. Dla osób stosujących przemoc tworzone są specjalne programy korekcyjno-edukacyjne.

Obowiązek realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie określony został przepisami Ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Stanowią one część całego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

podejmowanych wobec sprawców. Głównym i najważniejszym celem tych programów jest uspokojenie sprawców oraz zakończenie przemocy w rodzinie. Oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są prowadzone w formie programów psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych, które są ukierunkowane na taką zmianę zachowań i postaw, która zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przemocy, a dotychczasowi sprawcy przemocy nauczą się kontrolować zachowania agresywne. Uczestnictwo w programie powinno być traktowane jako korygowanie niepożądanych zachowań, a nie jako forma psychoterapii. Nie znaczy, to, że należy zrezygnować udzielania pomocy psychologicznej czy psychoterapeutycznej. Formy te nie powinny być jednak utożsamiane z programami korekcyjno-edukacyjnymi zalecanymi przez Ustawę z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, mogą natomiast stanowić ich uzupełnienie. Realizatorzy programów powinni utrzymywać kontakt z osobami, wobec których sprawcy uczestniczący w programie stosowali przemoc.

Pierwsze programy dla sprawców przemocy domowej zostały opracowane w Stanach Zjednoczonych. Aktualnie w większości stanów USA zostały opracowane standardy realizacji takich programów, które w dużej mierze realizowane są we współpracy z instytucjami wymiaru sprawiedliwości. Współcześnie jednak można zaobserwować coraz częściej poszukiwanie modelu integrującego wszystkie tradycyjnie zróźnicowane podejścia. Współcześnie w programach dla sprawców dominuje poszukiwanie modelu integracyjnego, który łączy wybrane elementy tradycyjnych modeli. Integruje ze sobą edukację na temat działań wspierających i przedstawiających się przemoc, promocję wartości, stosowania procedur behawioralno-poznawczych oraz uczenie się umiejętności konstruktywnej komunikacji interpersonalnej oraz samokontroli.

PODSUMOWANIE

Należy pamiętać, że przemoc w rodzinie to choroba. Dlatego też, jak każda choroba, również i tę należy zacząć leczyć. Powinno się to zrobić jak najszybciej. Ofiary takiej przemocy nie powinny wstydzić się faktu, że są krzywdzone. Należy zająć się sobą, podjąć działania, które pozwolą osobie doświadczającej przemocy wyzwolnić się z tego toksycznego kręgu. Osoba krzywdzona nie ma dowodu. *bu nkrwvanã rn driaia oia ii niai w dawaã : :ã*

kich krzywd oraz upokorzeń doznaje. Tak długo, jak będzie na ten temat milczeć, tak długo problem będzie nierozwiązany. Będzie się on natomiast nasilał, ponieważ sprawca będzie bezkarny. A osoba doświadczająca przemocy będzie jeszcze bardziej pograżać się w swoich wyobrażeniach, że nie może zmienić swojego losu i niepotrzebnie tracić siły. Należy pamiętać, że przemoc można przerwać, a nawet ją zakończyć i raz na zawsze zmienić swoje życie.

REFERENCES

- Brągiel J., Zrozumieć dziecko skrzywdzone, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 1998.
- Czapów C., Rodzina a wychowanie, Nasza Księgarnia, Warszawa 1968.
- Dyczeński L., Rodzina i społeczeństwo., Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1991.
- Dyczeński L., Więź międzypokoleniowa w rodzinie, KUL, Lublin 2002.
- Dyczeński L., Więź pokoleń w rodzinie, ODISS, Warszawa 1976.
- Jundziłł I., Opieka nad rodziną w miejscu zamieszkania, Wyd. Spółdzielcze, Warszawa 1983.
- Kawula S., Pedagogika rodziny. Obszary i panoramy problematyki, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2002.
- Kmiecik-Baran K., Młodzież i przemoc. Mechanizmy socjologiczno-psychologicznych, PWN, Warszawa 1999.
- Kowalski S., Socjologia wychowania w zarysie, Wyd. WSiP, Warszawa 1982.
- Kwak A., Rodzina w dobie przemian. Matężństwo i kohabitacja, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Linowski K., Wysocki I., Agresja, autoagresja i przemoc w życiu człowieka. Przynajmniej, przejawy, przeciwdziałanie i resocjalizacja, Politechnika Radomska, Radom 2012.
- Maciaszkowa J., O współżyciu w rodzinie, Wyd. Nasza Księgarnia, Warszawa 1980.

Mellitbruda J., Wybrane problemy patologii życia rodzinnego, w: Sreblau J., Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej, GWP, Gdańsk 2002.

Pospizyl I., Przemoc w rodzinie, WSiP, Warszawa 1994.

Prusinsnowska-Marek A. *Intawawarria w środowisku wraha wadziaw* da

tkniętej przemocą. Poradnik dla osób pracujących z dzieckiem i rodziną, MCPs, Warszawa 2013.

Rembowski J., Metoda projekcyjna w psychologii dzieci i młodzieży, PWN, Warszawa 1986.

Rembowski J., Postawy uczuciowe dzieci wobec dorosłych członków rodziny, w (red.) Ziemska M., Rodzina i dziecko: praca zbiorowa, PWN, Warszawa 1980.

Rembowski J., Więzy uczuciowe w rodzinie. Studium psychologiczne, PWN, Warszawa 1972.

Salber P. R., Taliáferro E., O przemocy domowej. Poradnik dla lekarza pierwszego kontaktu. Jak stawiać pytania, by rozpoznać problem i ocenić czyjeś życie, PARRA, Warszawa 1998

Słownik Języka Polskiego, PWN, Warszawa 1981.

Szacka B., Wprowadzenie do socjologii, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003.

Szczeptański J., Elementarne pojęcia socjologii, PWN, Warszawa 1972.

Tyska Z., Rodziny współczesne w Polsce, IWZW, Warszawa 1982.

Tyska Z., Socjologia rodziny, PWN, Warszawa 1976.

Tyska Z., Współczesne rodziny polskie – ich stan i kierunek przemian, Wyd. UAM, Poznań 1991.

Wroczyński R., Pedagogika społeczna, PWN, Warszawa 1979.

Zaborowski Z., O rodzinie: rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza, Wyd. Nasza Księgarnia, Warszawa 1969.

Ziemska M., Postawy rodzicielskie, Wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa 2009.

Ziemska M., Rodzina współczesna, UW, Warszawa 2005.

AKTY PRAWNE

§ 10. Rzeczporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”

§ 2. Rzeczporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska

Karta" (Dz. U. nNr 209, poz. 1245.)
Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
(Dz. U. z 2005 r. nNr 180, poz. 1493.)

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

<http://www.niebieskalinia.pl/>
<http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy/wybrane-informacje-i-artykuly>
<http://www.niebieskalinia.pl/serwis-prawny/akty-prawne/rozporzadzenia/niebieska-karta>

EDUCATION AND SOCIAL SAFETY

OŚWIATA I EDUKACJA A BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE

Artur Michał Banaszak

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej

im. Alcide De Gasperi w Józefowie

edart25@poczta.onet.pl

ABSTRACTS

Social safety, described as a condition in which the individual and society have been provided with not only the duration and survival, but also with development, it is a highly desirable category. One can say that the duration, survival and development are possible to be provided when people's needs are met. One of the needs of each individual, but also society is the need for self-realization. This need can be described as the longing for knowledge and esthetics. There are many opportunities to learn, and one of them is participation in the school system and in education. If this need is provided to a person, it means that he or she feels safe. In times of crisis, which we are experiencing in Poland, Europe and all over the world, we comes to a situation where not all of the needs of the individual or society can be fully accommodated and at the same time the sense of safety is imbalanced. Therefore, it is appropriate to analyze the educational problem in the time of current crisis. Consideration should be given to if and how the crisis affects education and if through this effect the sense of public safety is reduced. In addition, it is worthy to consider what actions should be implemented by central or local government in order to provide the security. It is also important to consider what kind of activities, caused by the crisis, in educational policy lead directly or indirectly to a reduction of public security.

Bezpieczeństwo społeczne definiowane jako stan, w którym jednostka i społeczeństwo mają zapewnione nie tylko trwanie i przetrwanie, lecz także rozwój, jest kategorią bardzo pożądaną. Można rzec, że trwanie, prze-